© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA DAVLAT ARALASHUVINI HUQUQIY CHEKLASH VA NAZORAT TADBIRLARI SHAFFOFLIGINI TA'MINLASH

Karimov Islombek Ilxambek o'g'li
"LAWYERS FAMILY"
advokatlik byurosi advokati

ABSTRACT

This thesis analyzes the legal limits of state intervention in entrepreneurial activities and examines the importance of the principles of legality, justification, necessity, and proportionality in the exercise of state control. It also examines modern legal and institutional mechanisms for protecting the rights and legitimate interests of business entities against unjustified interference by public authorities.

In particular, the thesis explores the significance of mechanisms introduced pursuant to Decree No. PF-63 of the President of the Republic of Uzbekistan dated April 17, 2026, "On Measures to Prevent Unlawful Interference in Entrepreneurial Activities and Enhance the Transparency of Control Measures." These mechanisms include the digitalization of state control, improvement of the "Unified State Control" information system, electronic registration of inspections, recording of communications between public officials and business entities that do not constitute control measures, and the introduction of the "Business Protection" QR code.

The thesis substantiates that ensuring a reasonable legal balance between entrepreneurial freedom and state control constitutes one of the important tasks of modern entrepreneurial law.

Keywords: entrepreneurial activity, entrepreneurial freedom, state intervention, state control, legal guarantees, legality, proportionality, legal certainty, digitalization, "Unified State Control," "Business Protection," business entity, public authority.

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda tadbirkorlik faoliyatiga davlat aralashuvining huquqiy chegaralari, davlat nazoratini amalga oshirishda qonuniylik, asoslanganlik, zarurlik va mutanosiblik prinsiplarining ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, tadbirkorlik subyektlarining huquq va qonuniy manfaatlarini davlat organlarining asossiz aralashuvidan himoya qilishning zamonaviy huquqiy va institutsional mexanizmlari yoritilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026 yil 17 apreldagi "Tadbirkorlik faoliyatiga noqonuniy aralashuvlarni cheklash va nazorat tadbirlarining shaffofligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF–63-son Farmoni asosida davlat nazoratini raqamlashtirish, "Yagona davlat nazorati" axborot tizimini takomillashtirish, tekshiruvlarni elektron qayd etish, davlat organi mansabdor shaxslari va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi nazorat tadbiri hisoblanmaydigan muloqotlarni hisobga olish hamda "Biznes himoya" QR-kodini joriy etish kabi mexanizmlarning tadbirkorlik subyektlari huquqlarini himoya qilishdagi ahamiyati tadqiq etilgan. Tadbirkorlik erkinligi va davlat nazorati o'rtasida oqilona huquqiy muvozanatni ta'minlash zamonaviy tadbirkorlik huquqining muhim vazifalaridan biri ekanligi asoslangan.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Kalit so‘zlar: tadbirkorlik faoliyati, tadbirkorlik erkinligi, davlat aralashuvi, davlat nazorati, huquqiy kafolatlar, qonuniylik, mutanosiblik, huquqiy aniqlik, raqamlashtirish, “Yagona davlat nazorati”, “Biznes himoya”, tadbirkorlik subyekti, davlat organi.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyati erkinligi xususiy tashabbusni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb etish, raqobat muhitini shakllantirish va iqtisodiy faollikni ta’minlashning muhim huquqiy asoslaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, tadbirkorlik faoliyatining erkinligi mutlaq huquq sifatida qaralmaydi. Jamoat manfaatlarini, iste’molchilar huquqlarini, atrof-muhitni, mehnat xavfsizligini, soliq va boshqa qonunchilik talablariga rioya etilishini ta’minlash maqsadida davlat tomonidan muayyan nazorat va tartibga solish mexanizmlaridan foydalanilishi mumkin.

Biroq davlatning tartibga solish va nazorat vakolatlarining mavjudligi tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga istalgan shaklda aralashish imkoniyatini anglatmaydi. Davlat aralashuvi qonunga asoslangan, aniq maqsadga qaratilgan, obyektiv zarurat bilan shartlangan hamda tadbirkorlik subyektining huquq va qonuniy manfaatlariga mutanosib bo‘lishi lozim.

Shu sababli zamonaviy tadbirkorlik huquqida davlat nazoratining mazmunini faqat nazorat qiluvchi organlarning vakolatlari bilan emas, balki ushbu vakolatlarni amalga oshirishning huquqiy chegaralari, protsessual kafolatlari, shaffofligi va hisobdorligi bilan birgalikda baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, xususiy mulk daxlsizligini ta’minlash, davlat organlarining tadbirkorlik faoliyatiga asossiz aralashuvlarini cheklash va davlat nazorati mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan huquqiy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Tadbirkorlik faoliyatiga davlat aralashuvining huquqiy chegaralari

Tadbirkorlik faoliyatiga davlat tomonidan aralashuv muayyan qonuniy maqsadlarga asoslangan, obyektiv zarurat bilan shartlangan va qonunchilikda belgilangan aniq chegaralar doirasida amalga oshirilishi lozim. Davlat nazoratining mavjudligi tadbirkorlik erkinligini cheklash uchun davlat organlarida cheklanmagan vakolat mavjudligini anglatmaydi.

Aksincha, davlat nazorati tadbirkorlik faoliyati erkinligi, xususiy mulk daxlsizligi va tadbirkorlik subyektlarining qonuniy manfaatlarini himoya qilish prinsiplari bilan uyg‘un holda amalga oshirilishi kerak.

Shu nuqtayi nazardan, davlat organining tadbirkorlik subyektiga nisbatan har qanday qarori qonuniy, asoslangan, mutanosib hamda belgilangan protsessual tartibga rioya qilingan holda qabul qilinishi zarur. Bunda tadbirkorlik subyekti huquqlarini cheklashga olib keluvchi chora davlat tomonidan ko‘zlangan qonuniy maqsadga erishish uchun zarur va yetarli bo‘lishi, tadbirkorning huquq va qonuniy manfaatlariga ortiqcha aralashuvga yo‘l qo‘yilmasligi lozim.

Mazkur yondashuv davlat nazoratining maqsadi bilan uni amalga oshirish vositalari o‘rtasida mutanosiblikni ta’minlashni talab etadi. Ya’ni, muayyan huquqiy talabni ta’minlash uchun tadbirkorlik subyekti huquqlarini eng ko‘p darajada cheklovchi emas, balki qonuniy maqsadga erishish uchun yetarli va nisbatan kam aralashuvchi huquqiy vositadan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Davlat nazoratining shaffofligini ta’minlashda raqamlashtirishning ahamiyati

Tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini himoya qilishda davlat nazorati jarayonlarining shaffofligi alohida ahamiyatga ega. Shu ma’noda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026 yil 17 apreldagi “Tadbirkorlik faoliyatiga noqonuniy aralashuvlarni cheklash va nazorat tadbirlarining shaffofligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–63-son Farmoni bilan davlat nazorati sohasida raqamli mexanizmlarni joriy etishga qaratilgan qator choralar belgilandi.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Jumladan, “Yagona davlat nazorati” axborot tizimi va uning mobil ilovasini takomillashtirish, tekshiruvlarni elektron tarzda qayd etish, tekshiruv o‘tkazish huquqini beruvchi maxsus guvohnomalarni elektron shaklda yuritish, tekshiruvlarning belgilangan tartibga muvofiqligini avtomatik aniqlash kabi imkoniyatlar nazarda tutilgan.

Bunday yondashuv davlat nazoratining an’anaviy, inson omili yuqori bo‘lgan modelidan raqamlashtirilgan, shaffof va hisobdor modelga o‘tishni anglatadi. Raqamli qayd etish mexanizmlari orqali tekshiruvning qonuniy asoslari, uni o‘tkazish vakolati va belgilangan protsessual talablarga rioya etilganligini obyektiv tekshirish imkoniyati kengayadi.

Bu esa, o‘z navbatida, davlat organlari mansabdor shaxslarining vakolatlaridan noto‘g‘ri foydalanish ehtimolini kamaytirish, tadbirkorlik subyekti uchun huquqiy aniqlikni ta’minlash va nazorat jarayonlarini keyinchalik huquqiy baholash imkonini oshiradi.

Davlat organlari va tadbirkorlar o‘rtasidagi muloqotning hisobdorligi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026 yil 17 apreldagi PF–63-son Farmonining muhim jihatlaridan yana biri davlat organi mansabdor shaxsi va tadbirkorlik subyekti o‘rtasidagi nazorat tadbiri hisoblanmaydigan muloqotlarni ham “Yagona davlat nazorati” axborot tizimida hisobga olish va monitoring qilish mexanizmining belgilanganidir.

Farmonga ko‘ra, davlat xizmatchisining tadbirkorlik subyekti bilan qonunchilikda belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun asosli muloqoti bilan manfaatlar to‘qnashuvi yoki korrupsiyaviy xavf-xatarlarga olib keluvchi asossiz muloqotlar o‘rtasida farq belgilangan. Bunday ma’lumotlarning axborot tizimida qayd etilishi va ularning vakolatli tuzilmalar tomonidan monitoring qilinishi davlat organlari faoliyatining hisobdorligini kuchaytirishga qaratilgan.

Ayniqsa, tadbirkorlik subyekti bilan asossiz muloqotlarning takroriy sodir etilishi davlat xizmatchisiga nisbatan xizmat tekshiruvi o‘tkazilishi va boshqa huquqiy choralarni qo‘llash uchun asos bo‘lishi belgilangan. Bu mexanizm davlat organlari va tadbirkorlar o‘rtasidagi munosabatlarda preventiv huquqiy kafolatlarni kuchaytirish nuqtayi nazaridan muhimdir.

“Biznes himoya” mexanizmining tadbirkor huquqlarini himoya qilishdagi ahamiyati

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026 yil 17 apreldagi PF–63-son Farmoni bilan “Biznes himoya” QR-kodini joriy etish orqali tadbirkorlik subyektlari faoliyatida o‘tkaziladigan tekshiruvlarni yagona axborot tizimida qayd etish mexanizmi nazarda tutilgan.

Bunda nazorat qiluvchi organ mansabdor shaxsi tekshiruvni boshlashdan oldin “Yagona davlat nazorati” axborot tizimining mobil ilovasi orqali tadbirkorlik subyektidagi “Biznes himoya” QR-kodini skanerlab, tekshiruvni ro‘yxatga olishi lozim. Shuningdek, belgilangan tartibda tekshiruv yoki muloqot haqidagi ma’lumot tizimga kiritilmagan taqdirda tadbirkorlik subyektining davlat xizmatchisini tekshiruv o‘tkazish uchun o‘z hududiga qo‘ymaslik va muloqotga kirishmaslik huquqi belgilangan.

Mazkur mexanizm tadbirkorlik subyekti uchun tekshiruvning qonuniyligini dastlabki bosqichda aniqlash imkonini berishi bilan ahamiyatlidir. Shu tariqa, huquq buzilgandan keyin uni bartaraf etish bilan cheklanib qolmasdan, huquqbuzarlikning oldini olishga qaratilgan preventiv kafolatlar tizimi shakllantirilmoqda.

Davlat nazorati va tadbirkorlik erkinligi o‘rtasidagi huquqiy muvozanat

Tadbirkorlik subyektlarining huquqiy himoyasini ta’minlashda davlat nazoratining qonuniyligi, zarurligi, asoslanganligi, mutanosibligi, shaffofligi va hisobdorligi o‘zaro bog‘liq huquqiy mezonlar sifatida qaralishi lozim.

Bunda davlat nazoratining maqsadi tadbirkorlik faoliyatini cheklash emas, balki qonunchilik talablariga rioya etilishini ta’minlash va qonun bilan qo‘riqlanadigan jamoat manfaatlarini himoya qilishdan iborat bo‘lishi kerak.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Shu sababli nazorat vakolatlaridan foydalanishda davlat organlari tomonidan tadbirkorlik faoliyatiga eng kam darajada aralashuvni ta’minlash, tadbirkorga ortiqcha ma’muriy yuklamalar yuklamaslik va qo‘llaniladigan huquqiy choralarning ko‘zlangan maqsadga mutanosibligiga rioya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu ma’noda, davlat va tadbirkor o‘rtasidagi huquqiy munosabatlarda “davlat nazorati — tadbirkorlik erkinligi” o‘rtasida oqilona huquqiy muvozanatni ta’minlash zamonaviy tadbirkorlik huquqining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa o‘rnida aytish joizki, O‘zbekistonda tadbirkorlik faoliyatiga davlat aralashuvini huquqiy jihatdan cheklash va davlat nazoratining shaffofligini ta’minlash borasida shakllanayotgan yangi mexanizmlar tadbirkorlik subyektlarining huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimining institutsional va protsessual jihatdan takomillashayotganini ko‘rsatadi.

Ayniqsa, davlat nazoratini raqamlashtirish, tekshiruvlarni elektron qayd etish, davlat organi mansabdor shaxslari va tadbirkorlar o‘rtasidagi muloqotlarni hisobga olish hamda “Biznes himoya” mexanizmini joriy etish davlat nazoratining shaffofligi va hisobdorligini kuchaytirishga qaratilgan.

Ilmiy nuqtayi nazardan, tadbirkorlik faoliyatiga davlat aralashuvining huquqiy chegaralari faqat vakolatlarni belgilash bilan emas, balki ushbu vakolatlarni amalga oshirishda qonuniylik, zarurlik, asoslanganlik va mutanosiblik mezonlariga rioya etilishini ta’minlaydigan protsessual kafolatlar bilan ham belgilanishi lozim.

Shuningdek, tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini himoya qilishning samaradorligi davlat nazoratining mavjudligi yoki mavjud emasligi bilan emas, balki uning qanchalik qonuniy, shaffof, asoslangan va hisobdor tarzda amalga oshirilishi bilan belgilanadi.

Demak, zamonaviy tadbirkorlik huquqida davlat nazorati tadbirkorlik erkinligini cheklash vositasi sifatida emas, balki qonuniylikni ta’minlash, jamoat manfaatlarini himoya qilish va tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini kafolatlash bilan uyg‘unlashgan huquqiy mexanizm sifatida shakllanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2000 yil 25 maydagi “Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to‘g‘risida”gi 69-II-son Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi.
4. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksi.
5. O‘zbekiston Respublikasining 2026 yil 17 avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlarini mustahkamlashga hamda tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritish to‘g‘risida”gi O‘RQ–1168-son Qonuni.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026 yil 17 apreldagi “Tadbirkorlik faoliyatiga noqonuniy aralashuvlarni cheklash va nazorat tadbirlarining shaffofligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–63-son Farmoni.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 14 noyabrdagi “Tadbirkorlar huquqlari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–184-son Farmoni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 13 sentyabrdagi tadbirkorlik subyektlari faoliyati ustidan davlat nazoratini takomillashtirishga oid PQ–374-son qarori.
9. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi — LexUZ.
10. Tadbirkorlik huquqi va ma’muriy huquq sohalariga oid ilmiy-huquqiy adabiyotlar va ilmiy maqolalar.